

Кінець перевернутому мисленню

Марк Гобер

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Ярослава Машико

© Видавничий дім «Фабула». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Частина I ВСТУП

Розділ 1 ЗНАЙОМСТВО З АВТОРОМ І ЗМІСТОМ КНИЖКИ

Уся правда проходить три етапи. Спочатку її висміюють. Потім їй жорстоко протистоять. Урешті-решт її приймають як цілком очевидне.¹

Артур Шопенгауер, німецький філософ XIX століття

Що, якби я сказав вам, що деякі люди відчувають, коли на них дивляться з-за спини, і вони навіть знають, коли на них дивляться, навіть якщо «спостерігач» зиркає на них з іншої кімнати через відеокамеру?

Або якщо я скажу вам, що деякі близнюки знають, коли інший близнюк у небезпеці, навіть коли вони фізично розлучені; а деякі близнюки відчувають фізичний біль, коли інший близнюк поранений?

Чи якщо скажу вам, що деякі собаки відчувають, коли їхні власники подумки вирішують повернутися додому, навіть якщо ті власники приїжджають додому на випадково обраних таксі, з випадково обраних місць (за численні кілометри), у випадково обраний час?

А якби я сказав вам, що людські тіла реагують на еротичні зображення за кілька секунд до того, як зображення буде випадковим чином згенеровано комп'ютером, навіть якщо особа не підозрює, що комп'ютер може показати еротичне зображення?

Або якщо я скажу вам, що уряд США понад 20 років проводив програму під керівництвом фахівців з лазерної фізики, під час якої люди (так звані «дистанційні спостерігачі») «мандрували своїм розумом» у віддалені місця й описували те, що вони бачили в минулому, сьогодні та майбутньому, а успіхи були підтверджені (серед інших джерел) документами ЦРУ, оприлюдненими 2017

року?

Чи якби я сказав вам, що деякі пацієнти, які зазнали зупинки серця (тобто їхнє серце припинило битися, а разом спинилася й робота мозку), після повернення до життя згадують усвідомлені спогади та логічні мисленнєві процеси, які відбувалися під час відсутності мозкової активності?

Або якщо я скажу вам, що деякі люди, які були сліпими від народження і пізнали «присмертний досвід», повідомляють, що у той момент були здатними бачити, але одразу після цього знову стали незрячими?

Або якби я сказав вам, що савант{2}, якого лікарі вважали «розумово відсталим», у 18 місяців зміг запам'ятати прочитані йому книжки, а в шість років знав напам'ять усі покажчики колекції енциклопедій?

Чи якщо я скажу вам, що деякі діти віком від двох до п'яти років розповідають подробиці свого «попереднього життя» — дехто описує підтверджені історичними даними події, дехто говорить іноземною мовою, якої їх ніколи не навчали, а дехто народжується з характерними родимими плямами або фізичними деформаціями, які відповідають медичним записам про смерть людини із «попереднього життя»?

Або якби я сказав вам, що в контрольованих та більш ніж подвійних сліпих дослідженнях, проведених по телефону, певні люди (відомі як «медіуми») можуть отримати конкретну і точну інформацію про померлого родича випадкової людини — і все це завдяки тому, що, як вони стверджують, можуть спілкуватися з мертвими?

Або якби я сказав вам, що, зосередивши свою ментальну увагу на приладі, як-от на «генераторі випадкових чисел», який довільним чином висвічує числа 0 і 1, звичайні люди можуть впливати на порядок появи 0 і 1, навіть не торкаючись приладу фізично і взагалі

перебуваючи від нього на чималій відстані?

А що, якби я сказав вам, що в багатьох випадках такі речі науково досліджувалися в контрольованих умовах протягом багатьох десятиліть, а результати публікувалися в рецензованих журналах?

А що, якби я сказав вам, що деякі вчені, які займаються вивченням цих концепцій, працюють у Гарвардському, Принстонському, Єльському, Стенфордському, Корнелльському, Кембриджському університетах, Університеті Дюка, Університеті Джона Гопкінса та Університеті Вірджинії й багатьох інших?

Можливо, ваша відповідь буде така ж, як і в більшості людей: «Мені важко в це повірити. Але правдиве це чи ні, та звучить захопливо!».

Вам також може бути цікаво, чи є зв'язок між цими, здавалося б, неймовірними прикладами. Насправді такий зв'язок є. І він полягає в тому, що вони мають справу зі «свідомістю» — нашим розумом, нашим внутрішнім досвідом і усвідомленням, а також нашим відчуттям життя. Зокрема, ці приклади стосуються зв'язку між мозком і свідомістю. Вони свідчать про те, що свідомість не породжена мозком, а навпаки — свідомість існує незалежно від нього. Використовуючи грубу аналогію,² мозок — це антена (на кшталт тих, що у мобільних телефонах і телевізорах), яка приймає, передає, обробляє та фільтрує сигнали, що існують поза тілом. Інакше кажучи, наш мозок вловлює свідомість із «хмар». Ці ідеї суперечать панівній науковій думці, яка зазвичай розглядає свідомість як побічний продукт діяльності мозку.

Якщо це правда, то виникає й таке запитання: чи всі ми маємо приховані, ледь не чарівні здібності? Що відбувається з нашою свідомістю, коли ми вмираємо? Як свідомість взаємодіє з минулим, теперішнім і майбутнім? Яка роль свідомості у всесвіті? Яке це має значення для науки, філософії та людської цивілізації?

Саме ці ідеї та запитання ми досліджуватимемо в цій книжці.

Про мене

Книжки такого роду зазвичай пишуть учені та філософи. Мене не можна зарахувати ні до тих, ні до тих. Я радше назвав би себе бізнесменом. Я почав свою кар'єру аналітиком у нью-йоркському офісі Світового інвестиційного банку. Мій перший робочий день припав на липень 2008 року, якраз перед найбільшою фінансовою кризою з часів Великої депресії. Моїми клієнтами були саме ті фінансові установи, які опинилися під тиском. Мене не зачепила хвиля звільнень, та це просто означало, що на мене звалилося ще більше роботи. Тож я опинився у самому центрі оповитої лихом галузі — як представник інвестиційного банку з обмеженими ресурсами, я працював із клієнтами, що перебували в скрутному становищі. Як і більшість інвестиційних банкірів у той період, я працював майже цілодобово, часто сидів за роботою ночами, чимало вихідних поспіль проводив у офісі. На жаль, спосіб життя на Волл-стріт не залишав мені ні часу, ні сил на мої наукові захоплення.

У мені завжди вирували прискіпливі запитання щодо Всесвіту і нашого існування. Вступивши 2004 року на навчання до Принстонського університету, перші півтора року я зосередився на курсах економіки. Я також цікавився фізикою. Фізика, а особливо астрофізика, викликала у мене захоплення — вона досліджувала питання природи реальності та нашого існування. Чи є щось більш фундаментальне за це? У середині другого курсу я подумав про те, щоб змінити економічний факультет на астрофізичний. Я настільки серйозно замислився про це, що навіть зустрівся із керівником кафедри астрофізики — дізнатися, чи відповідаю я вимогам курсу, щоб змінити свій напрям навчання. Мене причарувала можливість дізнатися про Всесвіт від фізиків світового рівня.

І тут моя ідея наштовхнулась на проблему. Я був членом (а згодом капітаном) університетської чоловічої тенісної команди Принстона, спортивної програми Першого дивізіону. Стало зрозуміло, що мої зобов'язання перед тенісною командою зроблять моє переведення на факультет астрофізики майже неможливим.

Та я знайшов компроміс і замість вивчення невидимих сил, які керують Усесвітом, я вирішив досліджувати невидимі сили, які керують (і негласно упереджено) людськими судженнями та прийняттям рішень. Я обрав факультет психології, зробивши акцент на поведінковій економіці. Кульмінацією моєї академічної роботи стала дисертація, у якій я розглянув нову динамічну модель теорії перспектив — відзначену Нобелівською премією ідею Деніела Канемана про те, як люди приймають рішення в умовах ризику,— що, своєю чергою, посприяло отриманню мною диплома з відзнакою.

Втім, мої екзистенційні запитання залишилися без відповіді. Перехід від Принстона до інвестиційно-банківської діяльності під час фінансової кризи лишень заховав їх ще глибше.

Покинувши Волл-стріт 2010 року, я приєднався до технологічного інвестиційного банку та стратегічної фірми у Кремнієвій долині, де нині посідаю позицію старшого партнера. Відтоді у мене з'явилося більше вільного часу поза роботою, щоб приділити його вивченню теоретичної фізики. Світ бізнесу так і залишався в центрі моєї уваги, та вивчення фізики стало моїм хобі.

Я кілька разів виступав на бізнес-конференціях, мої виступи цитувались у Bloomberg Businessweek та інших виданнях. Окрім цього, я написав чимало статей про бізнес для світових видань. Проте ця книжка — мій перший крок у наукову сферу.

Навіщо писати книжку, тема якої виходить за межі моєї професійної сфери? Тому що під час моїх неформальних наукових досліджень поза офісом я натрапив на концепції, які для мене

виявились украй новими,— ці концепції, за належного підтвердження, могли б змінити світ. Вони змінили б науку і те, що ми думаємо про своє існування. На особистому рівні ці ідеї зумовили радикальну зміну мого світогляду й кардинально змінили моє життя.

Коли я поділився своїми відкриттями з ерудованими та високоосвіченими друзями і членами родини, вони були заінтриговані. А кілька людей сказали мені, що в результаті наших дискусій їхнє життя зазнало змін. Їхні погляди на життя стали більш позитивними, а загальний стан життя покращився. Щось у тому, як я сформулював інформацію, відгукнулося людям.

І тоді я зрозумів, що існує потреба у вичерпному викладі, написаному для широкої аудиторії. Він має бути написаний сторонньою людиною, яка не заплямована упередженнями панівної науки. Він повинен бути написаний не науковцем і не філософом — тим, хто просто вивчає докази й неупереджено ставиться до відомостей, навіть якщо вони свідчать на користь ідей, які сучасне академічне середовище вважає непопулярними або табуйованими.

Улітку 2017 року я вирішив викласти свої думки на папері. У результаті з'явилася ця книжка.

Дослідження незвичайних явищ

Починаючи з літа 2016 року, я випадково натрапив на подкасти3 та літературні джерела, в яких обговорювалися явища, що неможливо пояснити наукою, якої мене навчали. Нижче наведено короткий виклад того, про що я дізнався.

Фахівці часто обговорювали питання, пов'язані зі свідомістю. Вони стверджували, що свідомість не походить від мозку. Вони радше описували свідомість як «нелокальну» стосовно тіла.

Дехто безтурботно заявляв про свої «психічні здібності» та «екстрасенсорне сприйняття». Такі люди стверджували, що мають

здатність діставатись своїм розумом віддалених місць у минулому, теперішньому або майбутньому і точно описувати, що там було, є або буде («дистанційне бачення» — також іноді відоме як ясновидіння); або ж мають здатність спілкуватися з іншими людьми, покладаючись лише на свій розум («телепатія»); чи мають здатність пізнати майбутнє до того, як воно станеться («передбачення»); або мають здатність впливати на фізичні об'єкти, використовуючи лише свій розум, без безпосереднього фізичного контакту («психокінез»). Крім того, вони казали, що всі люди наділені такими здібностями, однак більшість із нас не налаштовані на них. А також заявляли, що навіть тварини демонструють екстрасенсорні здібності. Вони стверджували, що такі прояви часто непомітні та нижчі за рівень нашого нормального сприйняття, тому ми, якщо не натреновані або не маємо таланту від природи, не відчуваємо їх повсякчас.

Деякі з людей, на яких я натрапив, були вченими, які погоджувалися з тим, що вищезазначені явища дійсно реальні. Вони заявляли, що ці явища були доведені у фінансованих урядом програмах і контрольованих лабораторних дослідженнях, більшість з яких не привернули уваги загальної громадськості, а чимало були висміяні науковою спільнотою. Оскільки прояви цих явищ, як правило, незначні, необхідно більше статистичних даних та повторних випробувань.

Крім того, люди, про яких я дізнався, припускали, що свідомість продовжує жити після смерті фізичного тіла. Інакше кажучи: ми не вмираємо. Вони посилалися на дослідження присмертного досвіду — випадки, коли люди зазнали клінічної смерті, а після реанімації пригадували дуже усвідомлені спогади, що натякають на потойбічне життя. Такі переживання не можна пояснити всього лише галюцинаціями, зумовленими мозком, що вмирає, оскільки в деяких випадках мозок не був активним, так би мовити, був «вимк-

неним» під час усвідомленого досвіду. Також мені стрічалися дискусії про «медіумів», які стверджували, що можуть спілкуватися з мертвими людьми. Подібну ідею було висвітлено у дослідженнях, які протягом 50 з гаком років проводилися в Університеті Вірджинії із залученням понад 2500 дітей, які пам'ятають подробиці «попередніх життів». Ці спогади неможливо пояснити звичайними засобами. Іноді те, що згадували діти, було історично підтверджено, і невідомо, як вони могли дізнатися цю інформацію.

Сукупні дані свідчать про те, що свідомість не локалізована в мозку та не залежить від нього. Крім того, на їх основі можна припустити, що свідомість є первинною у Всесвіті — вона більш фундаментальна, ніж фізична матерія, та існує поза простором і часом. У цьому ж напрямі точилася дискусія про те, що на найглибшому рівні реальності існує лише одна свідомість, і кожен наш окремий розум є її частиною. Ця ідея могла б пояснити, чому ми проживаємо той самий фізичний світ — не тому, що фізичний світ існує незалежно від свідомості, а тому, що ми всі є частинками однієї свідомості.⁴ Фізик, лауреат Нобелівської премії Ервін Шредінгер, навіть прямо заявив: «Множинність — лишень те, що ми бачимо неозброєним оком, та, правду кажучи, існує тільки один розум».⁵

Загалом усе свідчить про реальність, що вийшла за межі фізичного, матеріального світу, який ми можемо бачити своїми очима. Дещо із наведеного нагадало мені про те, що про містичні традиції твердили нам тисячоліттями.

Від плутанини до інтриги

Я був приголомшений, збентежений і скептично налаштований. Жодна з цих ідей не відповідала тому, чого мене вчили. Чи можливе читання думок? Чи можемо ми дізнатися майбутнє? Чи можна тільки самим розумом взаємодіяти із фізичною матерією? Чи

можемо ми спілкуватися з померлими близькими? Чи реально пам'ятати про своє попереднє життя? Чи є свідомість фундаментальною у всесвіті, а не просто побічним продуктом мозку? Чи кожен із нас є частиною однієї свідомості?

Вкрай легко відкинути свідчення якоїсь однієї людини, що я, звичайно, робив чимало разів. Шарлатани існують у будь-якій галузі, думалося мені, але це не причина відкидати цілу галузь досліджень. Мене вразило те, скільки з цих людей — які здавалися розумними й розважливими — незалежно одне від одного змальовували ту саму картину. Чому вони дійшли подібних висновків? Вони змовилися за лаштунками? Чи, може, це якесь марево затуманило їм мізки? Мені кортіло дізнатись більше.

Тож я зробив те, що зробив би будь-хто зацікавлений: погуглив ці теми. Деякі з перших результатів пошуку були з Вікіпедії та інших джерел, і майже повсюдно вони були зневажливими. Наприклад, у Вікіпедії про телепатію писали таке: «Немає переконливих доказів існування телепатії, і наукова спільнота загалом розглядає цю тему як псевдонауку».⁶ Деякі

вчені погоджуються з цим. Наприклад, Лоуренс Краусс, фізик Університету штату Аризона, стверджує: «Це питання взагалі не варте дискусії. Немає наукових доказів екстрасенсорного сприйняття».⁷

Та для мене таких заяв було недостатньо. Мені потрібно було на власні очі побачити, що показало те чи те дослідження. Тож я зробив те, чого навчився в академічному та професійному плані: я читав першоджерела, знайшов записи інтерв'ю з гідними довіри вченими та сам поспілкувався з експертами. Моє дослідження почало змальовувати зовсім іншу картину, ніж те, що говорили Вікіпедія та інші джерела.

І тут скринька Пандори відкрилась.

Я знайшов не окремі розвідки, а чималу кількість контрольованих досліджень у рецензованих журналах, які свідчили про реальність психічних феноменів (як-от: дистанційне бачення, телепатія, передбачення і психокінез).⁸

Я дізнався, наприклад, що статистичних даних на підтримку цих явищ більше, ніж доказів того, що аспірин запобігає інфарктам.⁹ І що аналіз десятиліть таких досліджень продемонстрував сильніші статистичні результати, ніж широко оприлюднений «доказ» існування частинок під назвою Гігсів бозон (новаторське відкриття у фізиці, за яке було отримано Нобелівську премію).¹⁰ Якщо результати досліджень психічних явищ такі переконливі, то чому наука не визнає, що такі здібності реальні? Якщо ми приймаємо подібні статистичні результати в інших галузях науки, чому не зробити це тут? Ба більше, якщо ці речі реальні, чи є у нас якась наука, яка могла б їх пояснити?

Я вирішив освіжити свої знання з квантової фізики, галузі науки, яка вже майже як століття вважається доведеною, та все одно сприймається як щось дивне. Сам Альберт Айнштейн називав її «моторошною». Квантова фізика вчить нас, що Всесвіт працює не в такий спосіб, який узгоджується з нашим повсякденним досвідом. Вона вчить, що між об'єктами, які фізично віддалені, існують, здавалося б, невидимі зв'язки. Вона вчить, що навіть простий акт спостереження може вплинути на фізичну реальність. Ці ідеї спонукали Браяна Джозефсона, фізика і лауреата Нобелівської премії, висловити 2001 року таке твердження: «Так, я думаю, що телепатія існує... і я думаю, що квантова фізика допоможе нам зрозуміти її основні властивості». ¹¹

Отже, існує наука, яка могла б пояснити дивні явища, про які я дізнався. І такі результати вкрай відрізнялися від того, що показало моє початкове дослідження в інтернеті.

Опір новим парадигмам

Утім, під час свого дослідження я зрозумів, що традиційна наука чинить опір цим ідеям. Вона рішуче заперечує уявлення про те, що свідомість може існувати незалежно від тіла. Натомість традиційна наука дотримується свого переконання, що мозок породжує свідомість, однак не може пояснити, як це відбувається. Також наука зазначає, що свідомість не впливає на фізичний світ. Якщо в книжковій крамниці ви купите якусь із сучасних книжок із фізики, то велика ймовірність, що в ній про свідомість згадуватимуть побіжно, а то й узагалі не згадають.

Фізик Лі Смолін коментує: «Я отримую багато електронних листів про свідомість. На більшість із них я відповідаю, що, попри те, що існують справжні таємниці свідомості, вони виходять за межі того, з чим наука, спираючись на наявні знання, може впоратися. Мені як фізику нема чого про них сказати».¹²

Крім того, доктор Ібен Александер, колишній доцент кафедри хірургії мозку Гарвардської медичної школи, стверджує: «Залежно від того, з ким ви ведете бесіду, свідомість є або найбільшою таємницею для наукових досліджень, або взагалі не є проблемою. Дивує те, що так багато вчених спираються на останнє. Для багатьох — можливо, для більшості — вчених свідомість не постає вартою уваги річчю, оскільки сприймається лишень як побічний продукт фізичних процесів. До того ж чимало вчених заявляють, що свідомість, мало того, що є вторинним явищем, та ще й навіть не є чимось реальним»¹³ [виділено як в оригіналі].

Для вчених, які так вважають, думка про те, що свідомість може бути життєво важливою для нашого розуміння Всесвіту, може перевернути їхні світи з ніг на голову. Тож неминуче виникає опір. І що більше я заглиблювався у своє дослідження, то більш очевидним ставав цей опір. З одного боку, науковці стверджують, що існують вагомі наукові докази того, що свідомість не локалізована в мозку чи тілі. З іншого боку, ряд освічених людей заявляє, що таких

доказів немає. Крім того, вони стверджують, що якщо такі явища є чимось реальним, то на всю науку чекає чимало змін.

Один із науковців, який вважає, що є вагомі докази,— це психолог Дін Радін, доктор філософії та головний науковий співробітник Інституту ноетичних наук. ІНН — це установа, яка досліджує свідомості, вона розташована в Петалумі, штат Каліфорнія, й була заснована 1973 року астронавтом місії «Аполлон-14» Едгаром Мітчеллом. Доктор Радін присвятив майже 40 років проведенню та аналізу досліджень психічних явищ, він обіймав посади в Принстонському університеті та Лабораторії Белла при компанії AT&T. Він також проводив секретні дослідження психічних явищ для уряду США.¹⁴

• • •

Далі — у повній книжці «Кінець перевернутому мисленню».
nashaknyga.com.ua